
Al marge

Gabriel Ferrater com a traductor*

JOSEP MURGADES

Universitat de Barcelona

murgades@ub.edu

Resum: La traducció com a principal guanyapà de Gabriel Ferrater. Coneixements lingüístics de Gabriel Ferrater de les llengües de què tradueix i a què tradueix. Reproducció de dos textos de Kafka traduïts per Gabriel Ferrater i contrastats amb l'altra traducció catalana existent.

Paraules clau: Gabriel Ferrater, traducció al català, Franz Kafka.

Gabriel Ferrater as a translator

Abstract: Translation as Ferrater's bread and butter. His linguistic knowledge of the languages he translated from and into. Reproduction of his translations of two texts by Kafka and their comparison with the other existing Catalan translation.

Keywords: Gabriel Ferrater, translating into Catalan, Franz Kafka.

Qui es dedica a la traducció ho fa com a *gagnepain* transitori. Un ofici tan ruïnós no dona per a més. Perquè traduir bé, a més de difícil, és lentíssim.

A. SEVA (dins DDAA 1998, p. 277)

1. Sobre un guanyapà com qualsevol altre

¿Algú s'imagina cap possible escrit sobre «J.V. Foix com a empresari pastisser»; «Salvador Espriu com a administratiu d'una companyia d'assegurances»; «Joan Vinyoli com a redactor editorial»; etc.?

Perquè això és el que fem quan ens disposem a parlar de «Gabriel Ferrater com a traductor». O sigui, a centrar-nos en la consideració del personatge a partir de quin va ser el seu principal *Brotberuf*, és a dir, en nostrat: la seva manera de guanyar-se les garrofes.

¿Que aquesta de traduir era una manera més diguem-ne «intel·lectual» de fer-ho que la dels autors adés citats i de tants altres com cabria aduir? Doncs sí. Però no per això menys esclava ni, segons com, més prosaica.

Ja que, des de l'estricta dimensió material de com poder fer bullir l'olla per sobreviure i anar tirant, Gabriel Ferrater no va ser més que un bastaix —o, en argot encara més

* Versió escrita de l'exposició oral feta al Centre de Lectura de Reus el 30 de setembre de 2022, amb motiu del dia Internacional de la Traducció.

col·loquial, un *matxaca* d'allò que Adorno i Horkheimer van designar en el seu moment com la indústria de la cultura. Tan sotmesa com qualsevol altra a les regles de joc del capitalisme. Implacables, doncs.

Els testimoniatges d'aquesta seva servitud laboral, professional, sempre *pane lucrando*, els trobem sobradament documentats en la correspondència, en les entrevistes, en les constatacions que repetidament n'aporta Jordi Amat (2022) en la biografia que ha dedicat a l'homenot.

Heus-ne ací a continuació alguns dels més que significatius.

Només instal·lar-se a Barcelona, el 1951, «buscarà traduccions» (AMAT 2022, p. 124). «Tampoc treballa com per fer-se un bon sou, malgrat que tradueix frenèticament» (AMAT 2022, p. 142). El 1967 «sobreviu al dia gràcies a les traduccions [...] però viu [...] en la precarietat» (AMAT 2022, p. 333). En una seva entrevista amb Baltasar Porcel, citada per Jordi Amat, li confessa:

Esta vida que me gano traduciendo. Y es durísimo. Me pongo delante de la máquina de escribir, solo, en casa, y miro el papel blanco y me entra una especie de angustia, algo como un vacío en el estómago. Para poder ir comiendo, necesito traducir siete u ocho horas diarias, si soy capaz de resistirlo. Estoy deprimido. (AMAT 2022, p. 334)

Les retribucions per la feina traductòria són altrament mínimes. En una carta a Jaime Salinas de 23-11-1966, a propòsit de la «desastrosa» qualitat de certes traduccions sobre les quals informa, adverteix que «no hago reproches morales, porque hace quince años yo traduje así (a 8 pesetas por página), pero—» (FERRATER 1986, p. 465).

El «¿1969?», en la seva entrevista amb Roberto Ruberto, reconeix altre cop que «jo no tinc cap renda; em mantinc fent traduccions [...] em donen 100 pessetes per cada plana traduïda; per traduir una plana hi estic una mitja hora; i, doncs, 30 hores són 6.000 pessetes» (FERRATER 1995, p. 138).

Sempre podríem demanar avui a un historiador de l'economia les equivalències, en euros actuals, de les quantitats percebudes llavors per Ferrater, i les proporcions corresponents als respectius nivells de vida de començaments dels anys cinquanta i finals dels seixanta amb els d'aquesta nostra última dècada.

En relació amb tot això, un professional de la traducció, Francesc Parcerisas, en una carta adreçada a Josep Miquel Sobrer el 17-7-2013, i en resposta a una pregunta d'aquest sobre el preu pagat llavors a Catalunya per traduccions, li deia que deu ser «entre deu i quinze euros per full d'entre 1.900 i 2.100 espais» (PARCERISAS i SOBRES 2020, p. 642).

I, d'aleshores ençà, no sembla que hagi canviat gaire l'«opulència» d'una tal remuneració. Així, en unes declaracions recents, Carlota Gurt, després d'asseverar taxativa que «et surt més a compte traduir manuals de rentadores que traduir Goethe», precisava

que «ens paguen 15 euros per pàgina —si et paguen això estàs ben considerat perquè n’hi ha que [en] paguen 13—. I d’anglès, que està més mal pagat, a 11 fins i tot» (dins MILIAN 2022, p. 51).

En tot cas, no ha de costar gens convenir que la paga com a traductor en temps de Ferrater era més aviat magra, magríssima.

D’on el fet que, en una carta al seu germà Joan, de 19-10-1968, admeti que «estic fent velocitats de traducció de Bloomfield [*El llenguatge*, no publicat per Seix Barral fins al 1978] per mirar de cobrar dilluns» (FERRATER 1986, p. 452). O que, el 4-12-1968, adreci una carta a Joan Triadú, llavors secretari d’Òmnium Cultural, en demanda de suport econòmic, i que ho justifiqui tot dient que:

Tot s’apuja a un ritme molt més ràpid que les tarifes que cobrem els traductors, i si no vull que l’aigua em pugi més amunt del nivell de la boca m’he de passar cada dia més hores davant de la màquina d’escriure. (AMAT 2022, p. 350)

2. Llengües a què tradueix Ferrater

Assentada i mínimament desenvolupada aquesta necessària obvietat infraestructural —la traducció com a força de treball esmerçada a canvi d’uns honoraris no precisament lucratis, almenys en època de Ferrater—, importa ara demanar-se sobre allò en què consisteix pròpiament la tasca traductora. O sigui, la de transvasar d’una llengua a una altra el text que un es troba per davant.

Primera qüestió llavors: quina és la llengua primera de Ferrater? (i la segona?, i la tercera?); i quines, per dir-ho en clau traductològica, seran doncs les seves llengües d’arribada?

«El 18 de maig [de 1965], Gabriel Ferrater inicia la conversa epistolar amb Gombrowicz» (AMAT 2022, p. 292), en el decurs de la qual manifesta a l’escriptor polonès que «no descarta traduir ell mateix *Ferdydurke* al català, “qui est ma vraie langue”» (AMAT 2022, p. 293).

En l’entrevista amb Federico Campbell, publicada el 1971, afirma que «soy un escritor en otra lengua; conozco el castellano pero no es mi lengua [...] de los 16 a los 20 años viví en Francia [...] y el castellano no es mi segunda lengua sino como mínimo la tercera. Hace muchísimos años que prácticamente sólo leo en inglés» (FERRATER 1986, p. 510).

El català com a primera llengua, doncs. Aquella en què es produeix com a escriptor: «Si jo escric en català és perquè no vull escriure en espanyol» (de l’entrevista amb Roberto Ruberto, «¿1969?», FERRATER 1995, p.142). D’acord. Però també: «Yo doy mis clases de lingüística en catalán porque me expreso mejor» (de l’entrevista amb Federico Campbell, de 1971, FERRATER 1986, p. 517).

Una justificació explicativa, si calia, fonamentada en raons volitives i de comoditat. Però també sovint reblada en una argumentació, oralment exposada, de filiació cent per cent acordada amb les poètiques formalistes: escrivia en català perquè era l'única llengua que dominava prou per saber com fer-hi faltes a gratcient (MURGADES 1997, p. 94).

D'on el fet també que, posats a haver de traduir a aquella que, segons ell, era la seva tercera llengua, el castellà, que és aquella a què va traduir més obres a preu fet, es pogués mostrar recelós a l'hora d'assumir-hi segons quin encàrrec.

Com ara el que li proposa José María Valverde de traduir junts Rilke, i a qui Ferrater contesta, en una carta de 28-VII-1956, que endavant, però que «no li fa por l'alemany sinó el castellà, perquè fins ara les traduccions que ha fet eren gairebé de mercenari i la llengua comptava poc» (AMAT 2022, p. 164).

O també la possibilitat de traduir-hi *Red harvest* de Dashiell Hammett, en una seva carta adreçada a Jaime Salinas el 23-11-1966, on Ferrater admet que «yo no me atreviría a asumir el encargo, porque mi castellano está muy lejos de los requerimientos del libro [...] los diálogos se llevan en ocho o diez dialectos distintos (de gangster irlandés, de policía irlandés, de gangster polaco, de puta middlewestern, de policía californiano, &c.) —y en el original se distinguen a la segunda frase, pero cualquiera los da en español!» (FERRATER 1986, p. 466).

També, si mai fa traduccions al castellà no pas per raons «alimentàries», sinó per gust, com ara les d'uns poemes de Gottfried Benn, ho fa «perquè és la via més ràpida per publicar», concretament a la revista de Camilo José Cela, *Papeles de Son Armandans*, l'octubre de 1957; però vol que Carlos Barral, que «sabia alemany», «li mirés el seu castellà. Així va ser i així ho va fer constar: “Doy las gracias a mi amigo Carlos Barral, que amablemente ha revisado estas versiones; sin su ayuda, serían mucho más infieles al original y, sobre todo, al genio de la lengua española”». (AMAT 2022, p. 192).

3. Notícia de traduccions fetes per Ferrater

Dolors Udina, en un seu article de referència, «Gabriel Ferrater, traductor», diu que «les traduccions que he pogut trobar de Gabriel Ferrater són 26» (UDINA 2010, p. 108).

Segur que en va fer moltíssimes més; però com bé apunta la mateixa autora, després d'haver treballat en la seva cerca amb el CCUC i amb l'ISBN, «de fet, en la majoria de llibres dels catàlegs, no surt el nom del traductor» (UDINA 2010, p. 105-106). Ni en els catàlegs ni sovint tan sols en els mateixos llibres, no apareix el nom del traductor —podríem afegir nosaltres pel nostre compte.

I, d'aquestes 26, «només quatre són al català (dues de literàries, *El procés*, de Kafka, i els dos primers actes de *Coriolà*, de Shakespeare; i dues de temes lingüístics: *El*

llenguatge, de Leonard Bloomfield, i *La lingüística cartesiana: un capítol de la història del pensament racionalista*, de Noam Chomsky» (UDINA 2010, p. 108).

La desproporció s'explica evidentment llavors per imperatius de mercat i, al capdavall, per la mateixa deriva històrica del país en un context sociopolític progressivament alienant.

Fins al punt que l'anomenada «doctrina Gaziell», desenvolupada per Agustí Calvet, sota el seu pseudònim habitual, a propòsit dels escriptors catalans constrets a professionalitzar-se preferentment en espanyol (CASASÚS 1987, p. 87-117; també FUSTER 1972: 112-113), resulta perfectament aplicable també al món dels traductors, ja que aquí n'hi ha un d'emblemàtic per tantes raons, com era Gabriel Ferrater.

4. Llengües de què tradueix Ferrater

I, segona qüestió, sempre en clau traductològica: quines són les seves llengües de parlença? O dit altrament: quines són les llengües de què tradueix pel fet de tenir-ne prou coneixements?

De l'anglès, per descomptat. També de l'alemany. I encara dues obres, si més no, del francès (UDINA 2010, p. 113), que com ja hem vist considerava ell la seva segona llengua. Llengües totes en les quals s'expressava fluentment per escrit.

Assumpta Terés (1992) va donar oportuna notícia dels cent cinc informes editorials que, entre 1963 i 1964, va escriure per a l'editorial Rowohlt d'Hamburg, dels quals noranta-cinc en anglès i els altres deu en alemany, que són els exhumats, amb la seva corresponent traducció catalana, per Terés (1992, p. 22-45).

De l'anàlisi que en fa en la seva nota introductòria, dedueix Terés «que hi ha prou raons per a suposar que [els coneixements lingüístics de l'alemany que tenia Ferrater] els degué adquirir gairebé exclusivament a través de la lectura» (TERÉS 1992, p. 21).

Fet que quadra prou amb declaracions del mateix Ferrater quan, en la seva entrevista amb Baltasar Porcel, de 1972, afirma haver anat a Alemanya el 1963 «per estudiar alemany, que jo sabia només d'una manera passiva» (FERRATER 1986, p. 528).

O com quan, en la seva carta a Manfred Bierwisch de 22-9-1970, tot mig excusant-se per escriure-li en anglès, li comenta que «my "passive" German is fairly good (which means that I read it fluently ...) [...] but writing German is uphill for me» (FERRATER 1986, p. 484).

De tota manera, la manifestació més efusiva a propòsit d'aquesta qüestió la trobem en la carta que escriu des d'Hamburg a Helena Valentí amb data 24-7-1963, en la qual li reconeix que «una altra cosa curiosa i tonta és que tinc la impressió que de faltes de conjugació i de sintaxi [en alemany, s'entén] aviat no en faré gaires, i en canvi se'm fa una muntanya el que sembla més primari: recordar el gènere de cada nom i aplicar-li la bona declinació» (FERRATER 1995, p. 44).

(Una constatació, aquesta, amb què no pot evitar de sentir-s'hi divertidament identificat tot estudiós de l'alemany; quina creu, de vegades, saber si a tal o tal altre substantiu li correspon el gènere masculí, *der*, el femení, *die*, o el neutre, *das*!).

I encara: si el problema pot ser de vegades l'alemany parlat, com reconeix en la mateixa carta a l'Helena, per manca sobretot d'interlocutors sol·licitos, una dificultat semblant, pròpia també de l'oralitat, pot presentar-se-li a Ferrater en el món anglès.

Així, en la carta que adreça a Jaime Gil de Biedma l'11-6-1963 des de la Gran Bretanya, admet que «me cuesta todavía muchísimo enterarme de lo que dicen [...] navego muy mal por una conversación de las suyas» (FERRATER 1986, p. 372).

(Doncs sí. Prou és sabut que un dels reptes més exigents a què s'enfronta l'estudiant de llengües estrangeres és el d'assolir la plena capacitat d'entendre sense vacil·lacions el que diuen els qui en són nadius quan parlen entre ells.

I és que una cosa és un torsimany en funcions d'intèrpret i una altra un d'exercint de traductor llibresc. Aquest pot tenir més de coneixements teòrics de les dues llengües amb què treballa, però aquell n'ha de tenir una competència més activa i sobretot més presta).

Dues altres llengües de partença de Ferrater com a traductor són encara, eventualment, el polonès i el suec. Servint-se en tots dos casos, això sí, de les corresponents traduccions a l'alemany.

Tira així endavant la traducció al castellà de *Pornografía* de Gombrowicz «a partir de la versió alemanya i fent consultes a l'original polonès» (AMAT 2022, p. 322). I «la novel·la *Doktor Glass*, de Hjalmar Söderberg, que havia descobert a Hamburg en traducció anglesa [...] partint també de la versió alemanya però amb l'original suec a la vista» (AMAT 2022, p. 342).

5. Pertinència traductòria de Ferrater

Demandar-se llavors per la solvència de certes traduccions de Gabriel Ferrater (fidelitat envers l'original, resolució satisfactòria en la llengua d'arribada) podria donar peu a un exercici gairebé escolar de traductologia.

Fora injust, però, dur-lo a terme pensant més en la gran figura intel·lectual de Ferrater en tants d'àmbits que no pas prenent en consideració el simple paper que li va tocar jugar la major part de vegades en aquest ofici: el d'un jornalero a escarada.

Prou se sincerava en aquest sentit, tot just iniciar-s'hi com a tal, en una carta de maig de 1951 a la seva mare:

M'han donat una traducció. No és gran cosa: una novel·la policíaca que en treuré unes 1000 pessetes. Però val més això que no res, i sembla que en seguiran d'altres. De manera que és qüestió que m'envieu la màquina d'escriure tan de pressa com

possible sigui, perquè aquesta gent m'han dit sobretot que els convé pressa. En canvi, es veu que no els importa res que la traducció sigui feta una mica a ull: ¡Así sale luego! (AMAT 2022, p. 108)

«Aquesta gent» era la del grup editorial Planeta, el propietari i màxim dirigent del qual, José Manuel Lara, li havia donat un consell: «preferia que acabés la feina ràpid més que no pas la qualitat de la traducció» (AMAT 2022, p. 134).

Cal afegir-hi res més?

6. Ferrater traduïnt Kafka

Molts anys després d'haver-ne traduït i publicat les *Narracions completes* (KAFKA 1982), vaig adonar-me casualment que una d'aquestes, *Vor dem Gesetz* [*Davant la llei*] (KAFKA 1979, p. 131-132;), considerada per l'edició de què vaig servir-me com a autònoma, formava part del corpus de *Der Prozeß* (KAFKA 1981, p. 182-183) i que, per tant, hi havia estat traduïda conseqüentment per Ferrater (KAFKA 1976, p. 247-249).

El qual, d'altra banda, en l'estudi introductori a la seva traducció, n'hi havia inclòs també la d'una altra narració amb valor d'apòleg: *Von den Gleichnissen* (KAFKA 1979, p. 359); o sigui, *Sobre les figures* en la traducció de Ferrater (KAFKA 1976, p. 19-20) i *Dels similis* en la meua (KAFKA 1982, p. 401).

Vaig celebrar no haver-ho sabut d'antuvi, ja que possiblement hauria sucumbit a la temptació de consultar com les havia girades Ferrater. Cosa que, d'una o altra manera, pot de vegades influir en la realització de la pròpia comesa.

En reproduïxo llavors a continuació, en apèndix, els textos originals i l'anostrament que respectivament se'n fa en les dues traduccions al·ludides. El lector bon coneixedor de l'alemany i de la llengua d'aquest país sempre podrà trobar un cert solaç a fer-hi comparances, contrastar-hi recursos, extreure'n les valoracions respectives que consideri oportunes.

No em pertoca a hores d'ara a mi d'entretenir-m'hi. Si de cas, i com a molt, tot ponderant la pertinència de la traducció ferrateriana, puc acordar que no em faig enrere en cap de les resolucions traductòries que vaig adoptar en el seu moment.

Sí, però, que, posats a esbossar un mínim divertiment traductològic, em remetré a un episodi reportat per Dolors Udina (2010, p. 109).

En una taula rodona dins les Jornades Ferrater celebrades al CSIC l'any 2002, va haver-hi una «intervenció inèdita» de Ferran Toutain. En el transcurs de la qual, el coadjutor de Xavier Pericay en la teorització de la «verinosa llengua», del «malentès del Noucentisme», del manifest del Foro Babel i de la fundació de Ciudadanos (¡ha derivat ja definitivament aquest últim a engruixir les files «prietas, recias, marciales»

de VOX?), va aduir com a exemple il·lustrativament modèlic la traducció feta per Ferrater de la primera frase d'*El procés*:

Algú devia haver escampat mentides contra Josef K., del moment que no havia fet mai res de mal i que un bon matí van anar a arrestar-lo (KAFKA 1976, p. 27).

I li'n contraposava una d'imaginària, de collita pròpia, estrafent a desdir el que ell deu considerar (*horresco referens!*) un suposat estil «noucentista» (!):

Algú devia haver difós falsedats contra Josef K., per tal com / atès que no havent fet cap malifeta, l'anaren a arrestar un bell matí.

Doncs bé, si parem esment en el que diu l'original alemany:

Jemand mußte Josef K. verleumdet haben, denn ohne daß er etwas böses getan hätte, wurde eines Morgens verhaftet. (KAFKA 1981, p. 7)

potser convindrem, deixant ja de banda l'esguerro perpetrat a gratient per Toutain, que l'opció més simple i més ajustada al que llegim en Kafka hauria estat:

Algú devia haver calumniat Josef K., ja que sense haver fet res de dolent van arrestar-lo un dia de matí.

Amb el benentès llavors, com a contrapunt a la traducció proposada per Ferrater, que *verleumden* significa ras i curt 'calumniar', i que parlar en aquest context «d'un bon matí», per més lexicalitzada que estigui la tal expressió, no deixa de ser un contrasentit.

Llàstima només llavors que ni Toutain ni el seu adlàter Pericay (o era a l'inrevés?) no deuen saber gaire d'alemany. Perquè, si no fos aquest el cas, ja que no pas llegint-se en l'original *Das Kapital* sempre podrien trobar el conhort de fer-ho amb el *Mein Kampf*.

7. El Ferrater traductor: entre l'excel·lència i la peremptorietat

Va ser Gabriel Ferrater un bon traductor? Si hem de jutjar tant pel seu fonamentat coneixement de llengües com de lingüística en general, prou convindrem que sí, indefectiblement.

Ara: si subscriviem l'encertada observació de Carlota Gurt, quan aquesta apunta que «al final un bon traductor no és qui tradueix bé; és qui tradueix bé en un marge raonable de temps» (dins MILIAN 2022, p. 51), llavors sempre podem deixar-nos temptar per un relatiu dubte.

I és que ignorem si en les poques traduccions fetes al català per Gabriel Ferrater va esmerçar-hi, per la raó que fos, menys o més temps que el dedicat a les innombrables que va haver de produir en espanyol.

I repetim-ho: tampoc no es tracta ara de començar a contrastar aquestes últimes amb els originals respectius. Però en aquest torcebraç entre excel·lència i peremptorietat, rarament hi surt vencedora la primera...

Segui com sigui, tant a tall de conclusió com de memento, potser no estarà mai de més fer avinent que una de les activitats professionals per mitjà de les quals Eugeni d'Ors va exemplificar com concebia la implicació del productor amb la seva feina va ser tot just la de la traducció.

Pronunciant-s'hi, idealment i categòrica, després de sospesar pros i contres, a favor de l'exigència intel·lectual més que no pas de la justa retribució econòmica: «No l'amor a la paga, sinó l'amor a la perfecció, és el principi de l'ètica del treball» (ORS 2001, p. 486).

En tot cas, a hores d'ara, en temps de Xènius, com de Ferrater, el traductor continua debatent-se encara entre aquesta doble polaritat: l'aspiració a l'«obra ben feta» i la servitud als imperatius del mercat...

Referències bibliogràfiques

- J. AMAT, 2022: *Vèncer la por. Vida de Gabriel Ferrater*, Barcelona: Edicions 62.
- J.M. CASASÚS, 1987: *El pensament periodístic a Catalunya*, Barcelona: Curial Edicions.
- DDAA, 1998: *Cent anys de traducció al català (1891-1990). Antologia*, a cura de Montserrat Bacardí, Joan Fontcuberta, Francesc Parcerisas, Vic: Eumo Editorial.
- G. FERRATER, 1986: *Papers, Cartes, Paraules*, a cura de Joan Ferraté, Barcelona: Quaderns Crema.
- G. FERRATER, 1995: *Cartes a l'Helena i residu de materials dispersos*, a cura de Joan Ferraté i José Manuel Martos, Barcelona: Editorial Empúries.
- J. FUSTER, 1972: *Literatura catalana contemporània*, Barcelona: Curial Edicions.
- F. KAFKA, 1976: *El procés*. Traducció de Gabriel Ferrater, segona edició, Barcelona: Proa. [Primera edició de 1966].
- F. KAFKA, 1979: *Sämtliche Erzählungen*, Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag.
- F. KAFKA, 1981: *Der Prozeß*, Frankfurt: Fischer Taschenbuch Verlag.
- F. KAFKA, 1982: *Narracions completes*. Traducció de Josep Murgades, Barcelona: Quaderns Crema.
- A. MILIAN, 2022: «Una edat d'or de la traducció literària?», *El Temps*, 30-8-2022, p. 47-54.
- J. MURGADES, 1997: «Gabriel Ferrater, a l'entrellum del record i de la crítica», *Revista de Catalunya*, núm. 119, juny, p. 88-98.

E. d'ORS, 1909: «El discurs abominable» (5 maig) i «A on és encara contradit un discurs abominable» (7 de maig), *La Veu de Catalunya*; ara dins Eugeni d'ORS, *Glosari 1908-1909*, a cura de Xavier Pla, Barcelona: Quaderns Crema, 2001, p. 483-486.

F. PARCERISAS; J.M. SOBRER, 2020: *Epistolari*, Lleida: Punctum.

A. TERÉS, 1992: «Gabriel Ferrater: Papers d'Hamburg. Deu textos en alemany», *Els Marges*, núm. 46, juliol, p. 19-45.

D. UDINA, 2010: «Gabriel Ferrater, traductor», *Quaderns. Revista de Traducció*, Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 17, p. 105-114.

Apèndix

Vor dem Gesetz

Vor dem Gesetz steht ein Türhüter. Zu diesem Türhüter kommt ein Mann vom Lande und bittet um Eintritt in das Gesetz. Aber der Türhüter sagt, daß er ihm jetzt den Eintritt nicht gewähren könne. Der Mann überlegt und fragt dann, ob er also später werde eintreten dürfen. «Es ist möglich», sagt der Türhüter, «jetzt aber nicht». Da das Tor zum Gesetz offensteht wie immer und der Türhüter beiseite tritt, bückt sich der Mann, um durch das Tor in das Innere zu sehen. Als der Türhüter das merkt, lacht er und sagt: «Wenn es dich so lockt, versuche es doch, trotz meines Verbotes hineinzugehen. Merke aber: Ich bin mächtig. Und ich bin nur der unterste Türhüter. Von Saal zu Saal stehen aber Türhüter, einer mächtiger als der andere. Schon den Anblick des dritten kann nicht einmal ich mehr ertragen.» Solche Schwierigkeiten hat der Mann vom Lande nicht erwartet; das Gesetz soll doch jedem und immer zugänglich sein, denkt er, aber als er jetzt den Türhüter in seinem Pelzmantel genauer ansieht, seine große Spitznase, den langen, dünnen, schwarzen tatarischen Bart, entschließt er sich, doch lieber zu warten, bis er die Erlaubnis zum Eintritt bekommt. Der Türhüter gibt ihm einen Schemel und läßt ihn seitwärts von der Tür sich niedersetzen. Dort sitzt er Tage und Jahre. Er macht viele Versuche, eingelassen zu werden, und ermüdet den Türhüter durch seine Bitten. Der Türhüter stellt öfters kleine Verhöre mit ihm an, fragt ihn über seine Heimat aus und nach vielem andern, es sind aber teilnahmslose Fragen, wie sie große Herren stellen, und zum Schlusse sagt er ihm immer wieder, daß er ihn noch nicht einlassen könne. Der Mann, der sich für seine Reise mit vielem ausgerüstet hat, verwendet alles, und sei es noch so wertvoll, um den Türhüter zu bestechen. Dieser nimmt zwar alles an, aber sagt dabei: «Ich nehme es nur an, damit du nicht glaubst, etwas versäumt zu haben.» Während der vielen Jahre beobachtet der Mann den Türhüter fast ununterbrochen. Er vergißt die andern Türhüter und dieser erste scheint ihm das einzige Hindernis für den Eintritt in das Gesetz. Er verflucht den unglücklichen Zufall, in den ersten Jahren rücksichtslos und laut, später, als er alt wird, brummt er nur noch vor sich hin. Er wird kindisch, und, da er in dem jahrelangen Studium des Türhüters auch die Flöhe in seinem Pelzkragen erkannt hat, bittet er auch die Flöhe, ihm zu helfen und den Türhüter umzustimmen. Schließlich wird sein Augenlicht schwach, und er weiß nicht, ob es um ihn wirklich dunkler wird, oder ob ihn nur seine Auge täuschen. Wohl aber erkennt er jetzt im Dunkel einen Glanz, der unverlöschlich aus der Türe des Gesetzes bricht. Nun lebt er nicht mehr lange. Vor seinem Tode sammeln sich in seinem Kopfe alle Erfahrungen der ganzen Zeit zu einer Frage, die er bisher an den Türhüter noch nicht gestellt hat. Er winkt ihm zu, da er seinen erstarrenden Körper nicht mehr aufrichten kann. Der Türhüter muß sich tief zu ihm hinunterneigen, denn der Größenunterschied hat sich sehr zu ungunsten des Mannes verändert. «Was willst du denn jetzt noch wissen?»,

fragt der Türhüter, «du bist unersättlich». «Alle streben doch nach dem Gesetz», sagt der Mann, «wieso kommt es, daß in den vielen Jahren niemand außer mir Einlaß verlangt hat?» Der Türhüter erkennt, daß der Mann schon an seinem Ende ist, und, um sein vergehendes Gehör noch zu erreichen, brüllt er ihn an: «Hier konnte niemand sonst Einlaß erhalten, denn dieser Eingang war nur für dich bestimmt. Ich gehe jetzt und schließe ihn.»

(KAFKA 1979, p. 131-132; KAFKA 1981, p. 182-183).

Davant la llei

Davant la llei, s'hi està un guarda de la porta. Hi arriba un home de pagès, i prega al guarda que el deixi entrar dins la llei. Però el guarda diu que ara no li pot concedir l'entrada. L'home s'hi repensa i pregunta si doncs podrà entrar més endavant. — És possible — diu el guarda —, però ara no —. Vist que la porta de la llei és oberta com sempre i que el guarda s'enretira a un costat, el pagès s'ajup per mirar endins, a través de la porta. Quan el guarda se n'adona, riu i diu: — Si tanta gana en tens, prova doncs d'entrar, encara que jo t'ho prohibeixo. Ara: fixa-t'hi bé: tinc força. I sóc només el més baix dels guardes. Però a l'entrada de cada sala hi ha guardes, i cadascun té més força que el d'abans. Només la vista del tercer, ni jo mateix ja no la puc suportar —. Tals dificultats, el pagès no se les esperava, i pensa que la llei hauria de ser accessible a tothom i sempre, però quan ara es mira millor el guarda, amb el seu capot de pells, el gran nas punxegut, la llarga, prima i negra barba tàrtara, decideix que val més esperar-se fins a obtenir el permís per entrar. El guarda li dóna un tamboret i el deixa seure al costat de la porta. Seu allà dies i anys. Fa moltes provatures perquè el deixin entrar, i cansa el guarda amb els seus precs. El guarda se l'escolta sovint i el sotmet a petits interrogatoris, li pregunta coses de la seva terra i moltes altres, però són preguntes fetes amb indiferència, com les que fan els grans senyors, i per concloure li diu sempre que encara no el pot deixar entrar. El pagès, que s'ha proveït molt bé per al seu viatge, ho esmerça tot, i fins les coses de més valor, a subornar el guarda. Ben cert que el guarda ho accepta tot, però diu: — Només t'ho prenc perquè no et pensis que has omès res —. Durant molts anys, el pagès observa el guarda gairebé sense parar. Oblida els altres guardes, i li sembla que aquest primer és l'única trava per a l'entrada dins la llei. Els primers anys renega ben fort per la malastrugança, però després, quan es fa vell, només rondina entre dents. Es torna criatura, i com que amb tants anys de fixar-se en el guarda li ha arribat a conèixer fins les puces del coll de pells, suplica també a les puces que l'ajudin i que li mudin la disposició del porter. Ve un dia que la vista se li afebleix, i no sap si al seu voltant es va fent fosc o si només són els ulls que l'enganyen. Però aleshores distingeix dins la fosca

una llor mal apagada, que surt de la porta de la llei. Ja no viu gaire més temps. Abans de morir, tota l'experiència de tots aquells anys se li aplega dins el cap per formar una pregunta que encara no ha fet mai al guarda. Li fa un senyal, car ja no pot ni aixecar el cos, que se li torna ert. El guarda s'ha d'ajupir molt, perquè la diferència de l'estatura també ha augmentat molt, i no pas a favor del pagès. — Què vols que et digui encara? — li pregunta el guarda —, mai no en tens prou —. — I doncs — diu l'home —, si tothom vol arribar fins a la llei, ¿com és que tots aquests anys ningú sinó jo no ha demanat per entrar? — El porter s'adona que el pagès és al punt de la mort, i per tocar-li encara l'orella que es perd li clama amb una veuarra enorme: — Per aquí ningú més no podia entrar, perquè aquesta entrada no es destinava sinó a tu. Ara me'n vaig i la tanco —.

(KAFKA 1966 / ²1976, p. 247-249) – traducció de Gabriel Ferrater

Davant la llei

Davant el portal de la llei hi ha un guardià. Hi fa cap un home del camp i li demana l'admissió dins la llei. Però el guardià diu que ara no li pot concedir l'admissió. L'home reflexiona i pregunta si no podrà ser-hi admès més tard. «És possible», diu el guardià, «ara no, però.» Com que el portal de la llei és obert com sempre i el guardià es fa a un costat, l'home s'ajup per tal d'esguardar-ne l'interior. Quan el guardià se n'adona,riu i fa: «Si tant t'atreu, intenta a desgrat de la meua prohibició d'entrar-hi. Però fixa't: sóc poderós, jo. I sóc tan sols el més inferior dels guardians. A cada sala hi ha guardians, cada un més poderós que l'altre. L'esguard del tercer, no puc suportar-lo ni tan sols jo.» Amb unes tals dificultats, no hi havia comptat l'home del camp; la llei cal que sigui accessible sempre i a tothom, pensa, però després d'haver-se mirat més detingudament el guardià, amb el seu abric de pell, el seu nassot punxegut, i la seva barba llarga, prima, negra, tartàrica, resol que és tanmateix millor d'esperar fins que rebi el permís d'admissió. El guardià li dóna un tamboret i deixa que s'assegui a la vora de la porta. Hi seu per espai de dies i d'anys. Fa molts intents per tal de ser admès, i fatiga el guardià amb els seus precés. El guardià duu a terme sovint amb ell petits interrogatoris, li pregunta sobre la seva terra i la seva gent i sobre moltes altres coses, però són sempre preguntes que traeixen un grau profund d'indiferència, tal com fan els grans senyors, i al final sempre acaba dient que encara no se'l pot deixar entrar. L'home, que s'havia proveït abundantment per al seu viatge, ho esmerça tot, per valuós que sigui, per tal de subornar el guardià. Aquest bé prou que ho accepta, però després tot seguit diu: «Només ho accepto perquè no creguis que t'has oblidat d'alguna cosa.» Durant tots aquests anys l'home observa el guardià de manera quasi ininterrompuda. Ja no té en compte els altres guardians i només aquest primer li sembla que constitueix l'únic obstacle per

a l'admissió dins la llei. Maleeix el dissortat atzar, desconsideradament i en veu alta els primers anys, després, quan es va fent vell, amb un rondineig somort. Es torna infantil i, com que durant els anys en què ha estudiat el guardià li ha descobert també tot de puces en les solapes de l'abric, demana ara també a les puces que l'ajudin a fer canviar d'actitud el guardià. Acaba per afeblir-se-li la llum dels ulls, i ja no sap si és que tot al seu voltant es torna fosc o bé si només són els seus ulls que l'enganyen. Reconeix encara, però, enmig de la fosca, una resplendor que emana inextingible de dins la porta de la llei. Ja no viurà gaire més. Abans de la seva mort, totes les experiències fetes durant tot aquell temps se li apleguen i concreten en una sola pregunta que encara no li ha fet, al guardià. Li fa signes amb els ulls, ja que no pot incorporar el seu cos paralitzat. El guardià s'ha d'inclinar d'allò més, car la diferència d'alçada entre ambdós s'ha acrescut en detriment de l'home. «¿Què vols saber tu encara?», pregunta el guardià, «ets insaciable.» «Tothom aspira a la llei» diu l'home, «¿com és, doncs, que en tots aquests anys ningú llevat de mi no hi ha demanat l'admissió?» El guardià s'adona que l'home és ja a les acaballes i, per tal de fer-se sentir de la seva oïda, cada cop més dèbil, li brama: «Aquí ningú més no podia obtenir-hi l'admissió perquè aquesta entrada era destinada només a tu. Ara me'n vaig i la tanco.»

(KAFKA 1982, p. 106-107) – traducció de Josep Murgades

Von den Gleichnissen

Viele beklagen sich, daß die Worte der Weisen immer wieder nur Gleichnisse seien, aber unverwendbar im täglichen Leben, und nur dieses allein haben wir. Wenn der Weise sagt: „Gehe hinüber“, so meint er nicht, daß man auf die andere Seite hinübergehen solle, was man immerhin noch leisten könnte, wenn das Ergebnis des Weges wert wäre, sondern er meint irgendein sagenhaftes Drüben, etwas, das wir nicht kennen, das auch von ihm nicht näher zu bezeichnen ist und das uns also hier gar nichts helfen kann. Alle diese Gleichnisse wollen eigentlich nur sagen, daß das Unfaßbare unfaßbar ist, und das haben wir gewußt. Aber das, womit wir uns jeden Tag abmühen, sind andere Dinge.

Darauf sagte einer: „Warum wehrt ihr euch? Würdet ihr den Gleichnissen folgen, dann wäret ihr selbst Gleichnisse geworden und damit schon der täglichen Mühe frei.“

Ein anderer sagte: „Ich wette, daß auch das ein Gleichnis ist.“

Der erste sagte: „Du hast gewonnen.“

Der zweite sagte: „Aber leider nur im Gleichnis.“

Der erste sagte: „Nein, in Wirklichkeit; im Gleichnis hast du verloren.“

(KAFKA 1979, p. 359)

Sobre les figures

Molts es queixen que les màximes dels savis mai no són sinó figures, però que no s'apliquen a la vida de cada dia, que és l'única que tenim. Quan el savi diu: «Vés enllà», no vol pas dir que hem de passar a l'altra banda, cosa que després de tot encara podríem fer si el resultat valgués la pena, sinó que parla d'un enllà de llegenda, d'una cosa que no sabem i que ell mateix no pot pas assenyalar més de prop, i que aquí, doncs, no ens pot ajudar per res. Pròpiament, totes aquestes figures no volen dir sinó que l'inaferrable és inaferrable, i això ja ho sabíem. Però allò amb què ens esforcem cada dia són altres coses.

Aleshores n'hi va haver un que va dir: «¿Per què us resistiu? Si seguíssiu les figures, us tornaríeu figures vosaltres mateixos, i així us veuríeu alliberats de l'esforç de cada dia».

Un altre va dir: «Aposto que això també és una figura».

El primer va dir: «Has guanyat».

El segon va dir: «Sí, però, per desgràcia, només en sentit figurat».

El primer va dir: «No, en realitat: figuradament has perdut».

(KAFKA 1976, p. 19-20) – traducció de Gabriel Ferrater

Dels símils

Molts es queixen que les paraules dels savis no són sempre sinó símils, inaplicables a la vida quotidiana, que és l'únic que tenim. Quan el savi diu: «Vés cap enllà», no vol dir amb això que hem de passar a l'altra banda, cosa que fóra realitzable si el resultat de fer aquest camí pagués la pena, sinó que vol dir algun més enllà llegendari, quelcom que desconexem i que tampoc ell no pot designar més en detall, i que aquí, doncs, no ens pot servir de res. Tots aquests símils només volen expressar que l'inaprehensible és inaprehensible, i això ja ho sabíem. Però allò amb què ens escarrassem cada dia són coses diferents.

Llavors va dir un: «¿Per què us resistiu? Si féssiu cas dels símils, esdevindríeu vosaltres mateixos símils i us alliberaríeu de l'escarrassament quotidià.»

Un altre va dir-li: «Aposto que això també és un símil.»

El primer va dir: «Has guanyat.»

El segon va dir: «Però malauradament només en el símil.»

El primer va dir: «No, en la realitat; en el símil has perdut tu.»

(KAFKA 1982, p. 401) – traducció de Josep Murgades